

APIE RUSIŠKUS KEIKSMAŽODŽIUS LATVIŲ KALBOS VADOVĖLYJE

Latvių spaudoje (*Latvijas avīze*, Nr. 29 (3955), 2010 01 29, *www.la.lv*) išspausdintas Arčio Drēzinio (Artis Drēziņš) straipsnis apie rusiškus keiksmažodžius latvių kalbos mokykliniame vadovėlyje – *Krievu lamuvārdi latviešu valodas mācību grāmatā*. Galbūt jis bus įdomus ir net naudingas lietuvių kalbininkams ir plačiajai visuomenei, paskatins diskutuoti ir pasidalyti savo mintimis aktualiais viešosios vartosenos klausimais.

Straipsnio autorius teigia, kad Ilutos Dalbinios (Iluta Dalbiņa) ir Inesės Lačauniecės (Inese Lāčauniece) parašyta ir „RaKa“ leidyklos išleista latvių kalbos vadovėlio vidurinėms mokykloms 1-oji dalis tapo savaitės žinomiausiu vadovėliu. Tokį populiarumą knyga įgijo anaipol ne mokyklose, o tarp žurnalistų – pirmiausia ją pastebėjo televizijos kanalas TV5, tada interneto portalai ir rusiški laikraščiai. Kas šioje knygoje taip ypatinga? 87-ame jos puslapyje išspausdinti šiurkščiausi rusiški keiksmažodžiai. Autorės pasinaudojo kalbininkės Intos Urbanovičos (Inta Urbanoviča) pranešimu „Žemojo stiliaus leksika internete“, perskaitytu konferencijoje „Gimtoji kalba viešojoje erdvėje“. Moksleivių prašoma perskaityti kalbininkės teksto fragmentą ir apie tai klasėje surengti diskusiją.

Vadovėlyje aiškinami vulgarizmai, šnekamosios kalbos žodžiai, barbarizmai, taip pat kritiškai vertinamas jų vartojimas. Cituojama: „Internetė dažni kitų kalbų vulgarizmai, kurie funkcionuoja kaip ekspresyvosios raiškos žodžiai: bļ*n, bļ*ġ, pi***ts, h**ņa, po**j ir t. t.“ (Laikraščio redakcija priduria, kad knygoje šie žodžiai išspausdinti ištisai, be žvaigždučių, kurios tokiais atvejais vartojamos. Beje, straipsnis iliustruotas aptariamojo vadovėlio puslapiu, į kurį žvelgiant tarsi pro padidinamąjį stiklą minėtieji keiksmažodžiai išryškėja „visu gražumu“).

Toliau A. Drėzinis rašo: „Tai, kas tiko mūsų tėvams, jau nebetinka mums“. Šią Oskaro Vaildo citatą autorės pavartojo kaip devizą knygos skyriui „Ar kalbamės latviškai?“. Kreipiuosi į vieną iš autorių, kuriai tad, ko gero, daugiau nebetinka ta kalba, kuria kalbėjo mūsų tėvai ir motinos... Rygos Pliavniekų gimnazijos mokytoja Iluta Dalbinia kalbėdama su manimi kviečia

skaityti ne tik tą vieną, 87-ąją, puslapį, bet visą knygą ar bent jau skyrių, kad suprasčiau, kodėl šiurkštieji žodžiai minimi, o ne ištraukti juos iš konteksto ir sukelti ažiotažą: „Knyga turi savo metodiką, kiekvienas jos skyrius prasižada iškeliant problemą, kurią mes nagrinėjame, liepiama moksleiviams kartu galvoti ir analizuoti kalbą. Reikia suprasti, kad mes kalbame su 10-os klasės moksleiviais, o ne su mažais vaikais. Mes neliepiame šių žodžių rašyti lentoje ar mokytis atmintinai. Kaip tik atvirkščiai: mes pageidaujame tokių žodžių vartoseną sulaikyti ir norime, kad moksleiviai išreikštų neigiamą nuomonę apie juos. Ar Jūs manote, kad lengva mokytis požiūrio į kalbą? Be to, internete galima rasti įvairios mokymo medžiagos, kur necenzūriniai žodžiai minimi. Ar mokytojams ir šios medžiagos negalima naudoti?“

MOKYKLOS GALI NAUDOTI BET KĄ

Valstybinio ugdymo turinio centro viešųjų ryšių specialistė Kristina Ilgaža (Kristīne Ilgaža) aiškina, kad vadovėlius gali leisti bet kas ir mokytojams nėra įstatymo nurodyta, kokias knygas ar kitus išteklius naudoti savo pamokose, svarbiausia, kad mokiniai įgytų mokymo standarto nustatytos apimties mokslo žinių. Kitas dalykas, kad praktikoje mokytojai stengiasi naudotis Ugdymo turinio centro akredituotomis knygomis, nes joms įsigyti gali gauti valstybės dotaciją. K. Ilgaža nurodo įdomų dalyką: antraštiniame knygos lape, kur paprastai rašoma, kad knyga yra *akredituota*, parašyta, kad ji *parengta pagal* (išskirta A. Drėzinio. – D. M.) visuotinio vidurinio ugdymo mokomojo dalyko standartą „Latvių kalba“. Toks įrašas, atidžiai neįsiskaičius, knygos pirkėjus gali klaidinti. Naujasis standartas įvestas neseniai, ir „RaKa“ leidykla yra pirmoji, išleidusi tokią knygą.

Tačiau Valstybinio ugdymo turinio centro atstovai, neigiamai vertindami rusiškų keiksmažodžių įtraukimą į latvių kalbos vadovėlį, pabrėžia, kad apie vulgarizmus reikia aiškinti kitais būdais. Agentūra LETA taip pat cituoja K. Ilgažos teiginį, kad uždrausti tokią knygą naudoti pamokose minėtas centras neturįs teisės, nes jis ne cenzūros įstaiga.

Vyriausiasis „RaKa“ leidyklos redaktorius Vilnis Purėnas (Vilnis Purēns) sako, kad vadovėlio akreditacija dar prieš akis. Kol kas išleistas tik pradinis tiražas, ir tai yra bandomasis knygos laikotarpis. Kiek iki šiol išleista ir paroduota, V. Purėnas nenorėjo pasakyti, bet patvirtino, kad mokytojais knyga

naudoja. Dabar tereikia laukti atsiliepimų. Maždaug po metų knygą patobulinsią ir išleisią iš naujo, galimas daiktas, tada ir rusiški keiksmažodžiai būsią pašalinti, jei dėl jų kultų didelis nepasitenkinimas. Bet ar dėl to jie bus vartojami mažiau? – klausia V. Purėnas. Jam atrodo, kad triukšmas dėl šių žodžių sukeltas dirbtinai: „Jį sukėlė rusų žurnalistai, kurie negalėjo su manimi kalbėtis valstybine, latvių, kalba, komentaruose apie šią knygą aš perskaičiau daugiau necenzūrinių keiksmažodžių nei pačioje knygoje... Aš pritariu knygos autorėms, kad mes dažnai negalvojam, ką kalbame, ir tai yra blogai. Ši knyga sumanyta sąmoningo amžiaus jaunuoliams, jiems parodoma: taip kalbama, ir tai nėra gerai.“

GERIAU SAKYKIME „KIAULĖ“!

Latvių kalbos ir literatūros mokytojų asociacijos pirmininkės, Agenskalno valstybinės gimnazijos latvių kalbos mokytojos Anitos Vanagos komentaras: „Rusų kalbos keiksmažodžiai žinomi ir jų yra slengo žodyne, bet tai ypatingas leidinys ir vienintelis, kur jie gali pasirodyti išties užrašyti ir paaiškinti. Profesionalūs kalbininkai tabu laikomus, šiurkščius keiksmažodžius apibūdina, bet neįvardija. Knygos autorės žaidžia jaunuolių jausmais, bet taip galima sukelti priešingą efektą: žodžiai vartojami, nes jie juk parašyti knygoje... Šių žodžių vartosenoje nematau ir pedagoginio ugdomojo poveikio.“

Latvių kalbos instituto vadovaujančiosios mokslininkės Valentinos Skujinios (Valentina Skujiņa) komentaras: „Kaip amžiumi vyresnei kalbininkei (I. Dalbiniai ir I. Lačaunieci yra 40 metų) man nepriimtina, kad kalboje – scenoje, ekrane, knygoje – platinamos šiukšlės. Rusų kalbos triaukščius keiksmažodžius po Antrojo pasaulinio karo Latvijoje paskleidė deklasuoti elementai. Minint šiuos žodžius knygoje, kova su jų vartojimu tėra deklaratyvi, jų vartoseną perims dar daugiau. Rusiškų keiksmažodžių nereikėtų vartoti ir minėti apskritai – juk mes turime savų keiksmažodžių, pavyzdžiui, „kiaulė“!“

DAIVA MURMULAITYTĖ
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
daminga@takas.lt